

27 MAYIS ASKERİ DARBESİ'NİN SANCILARI VE ORDUDA TASFİYELER 1960-1964

Yrd. Doç. Dr. Ahmet İLYAS*

Öz

Türk siyasal hayatında iktidarı ele geçirme paradigması olan askerin darbe yapma kültürü, Osmanlı Devlet geleneğinden gelen bir kültürdür. Bu kültürün oluşum ve gelişim aşaması, devletçi seçkinler tarafından Cumhuriyet Türkiye'sine miras bırakıldı. Henüz Bab-ı Ali hükümet darbesi zihinlerdeyken, Türk Silahlı Kuvvetlerince 27 Mayıs 1960 yılında yapılan askeri darbe, ülke siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası ülkede oluşan siyasi ve sosyal gelişmelerin yanında askeri alanda da önemli kırılmalar yaşandı. Bu kırılmaların ana omurgası, güç paylaşımının yarattığı psikolojiyle ilgiliydi. Özellikle 27 Mayıs'ta ordunun iktidarı sivillerin elinden alması, Türkiye'de darbenin gelenekselleşmesinin önünü açtı.

Bu çalışma, 1960-1964 yılları arasında ordu mensupları arasında yaşanan iktidar mücadelesinin ana eksenleri üzerine inşa edilmiştir. Çalışmanın betimsel yaklaşımı ile birlikte Türkiye'de yaşanan demokrasi krizinin ordu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bilhassa Milli Birlik Komitesi görevi devrıldıktan sonra ülkede tek güç olma ülküsünde, adına 14'ler verilen ve içlerinde Alparslan Türkeş, Muzaffer Özdağ gibi kişiler tasfiye edilerek yurt dışı görevlerine gönderilmişlerdir. Bu gelişme, ordu içerisinde darbe yanlıları ile sivil iktidarı destekleyenler arasındaki uçurumu gözler önüne sermiştir. 1963 yılında geçici hükümetin kurulmasından sonra dahi bile TSK içerisinde sivil iradeyi beğenmeyen subayların darbe girişimleri oldu. Öyle ki bu darbe girişimlerinde askeri hiyerarşi genelde ikinci plana atıldı. Özellikle 22 Şubat Askeri Darbe girişiminden başlayarak 1964 yılına kadar ki hâkim güç, darbe girişimleri gerekçe göstererek 235 general 4171 subay ile 1459 Harp Okulu öğrencisi ordudan tasfiye etti. Özetle orduda yapılan bu tasfiyeler genel olarak merkezi gücü elde etmeye yönelikti.

Anahtar kelimeler: 27 Mayıs, Ordu, Askeri Darbe.

The Twinges of May 27 Military Coup and the Liquidations of the Military

Abstract

Military Coup Culture which has crucial place in Turkish political life as means to achieve power is a cult that its tradition comes from Ottoman State tradition. The formation and development phase of this cult inherited The Republic of Turkey by statist elite. Bab-ı Ali government coup were still fresh in minds, May

* Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih ABD, ahmetilyas@hotmail.com

27 military coup in 1960 that made by Turkish Armed Forces was the beginning of a new era in the country's politics. In addition to political and social developments after the May 27 military coup in the country, significant fractures experienced in the military field. The main backbone of these fractures were related to psychology that produced by power-sharing. In particular, political and military movement of army by military coup to take power from hands of civilians opened the way for the traditionalization of military coup in Turkey.

This study is focused the main axis of the power struggle between members of the military in the years 1960-1964. With the descriptive approach of study, the impact of democracy crisis on the army will be examined. Military officers as AlparslanTürkeş and MuzafferÖzdağ were sent to oversea mission for the purge. This development revealed the gap between supporters of civilian power and coup supporters in the army. There were military coup attempts officers who did not like civilian governance or power in Turkish Armed Forces, even after the establishment of interim government in 1963. So much so that the military hierarchy was generally taken in the second plan, in coup attempts. 235 general, 4171 officers and 1459 cadets were expelled from the army for the reason of coup attempts. In summary, overall, these purges were made in army for obtaining central power.

Keywords: May 27, the Army, Military Coup.

Giriş

Siyasi tarihin en hengâmeli konularından biri olan tasfiye süreçlerinin yansılma biçimine bakıldığında objektif bir bakış açısının kullanılmadığı görülmektedir. Bu konudaki çalışmalarda bir problematik eksikliğinin hissedilmesi gayet normaldir. Çünkü tasfiye kavramı kendi döngüsünde oksimoron bir tavır sergilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihi'nde biçimsel olarak tasfiye kavramının salt sivilleri ilgilendirdiğine dair bir tevatür vardır. Ancak tasfiyeler sadece sivillerin bulunduğu kurumlarda gerçekleşmemiştir. Bunun yanında askeri kurumlarda da tasfiyeler yapılmıştır. Adı ve sebebi her ne olursa olsun tasfiye süreçleri, grupların birbirlerine karşı üstünlüklerini belirtmeleri açısından önemlidir. Bu yüzden demokrasisi oturmamış ve ordu ile siyasetin birbirini doğrudan veya dolaylı etkilediği Türk Siyasi Tarihi'nde tasfiyeler süreci her zaman dikkat çekmiştir.

Türk devlet geleneğinde ordu-siyaset denklemi genellikle ince bir çizgi üzerinde yürümeye çalışan bir beşeri andırır. O çizgi öylesine hassastır ki, beşerin bir tarafı militarist, diğer tarafı ise demokrasi kisvesini oluşturmaktadır. Bu yüzden Türk siyasal elitleri arasında ordunun siyasetle iç içe olması hep sorgulanmıştır. Sorgulanmada, asıl merak uyandıran unsur, askerlerin tasfiye sürecine niçin uğradıkları sorusu ile ordudan atılanların hangi meselelerden dolayı atıldıklarına dair sorunsaldır. Bunun yanında ordunun darbe yapma

güdüsünün, hangi psikolojik hareketten kaynaklandığı sualleri Türk siyasi tarihinde yer alan ordu-siyaset ilişkisini cazip hale getirmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e süreklilik esas alındığında darbe kavramına hiç de yabancı olmadığımız aşikârdır. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası Bab-ı Ali Baskısı, hafızalarda kalan önemli bir dipnottur. Ancak Cumhuriyet'in ilanı sonrası ordunun siyaseti etki alanına aldığı asıl darbe, 27 Mayıs Askeri Darbesi'dir. Zira bu darbe ile birlikte ordunun darbe yapma geleneği, Ortadoğu'dan Türkiye'ye sirayet etmiştir. 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası ise yaşanan gelişmeler tasfiyeler ise halen sorgulanmaktadır. Tasfiye edilen ve tasfiyeye neden unsurlar, bizatihi ordunun hiyerarşi düzenine aykırı olması, ordu içerisinde birçok meselenin tebarüz etmesine zemin hazırlamıştır.

27 Mayıs Askeri Darbesi'ne giden süreçte en önemli olgu, siyasi, ekonomik ve sosyal problemlerin, toplum hayatı ile askeri kisvede kamplaşmayı ortaya çıkarmasıydı. 1957 Genel Seçimleri sonucu Demokrat Parti'nin(DP) oy kaybetmesi ve aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi'nin(CHP) oy oranını artırması, Demokratların otoriterleşmesine zemin hazırladı. Demokratların sertleşen bu tutumu muhalefeti harekete geçirdi. Özellikle ordunun Anadolu'daki eşraf ile Türk burjuvazi ve CHP ile birlikte hareket etmesi, Demokratların tutumunu daha da sertleştirdi. Bu koşullar altında ordu mensuplar, mevcut yönetime karşışikâyetlerini baskılayacak örgütler kurma yoluna gittiler. İçlerinde Talat Aydemir gibi bazı askerlerin öncülüğündeki bazı oluşumlar, Ankara ve İstanbul ile irtibatlı olacak şekilde kendisini gösterdi. Bunlardan en önemlisi Yüksek Kumanda Akademi Örgütü idi (Seyhan, 1966, s. 58-60). Bu ve bunun gibi oluşturulan birçok komitede Albay Talat Aydemir'in ciddi bir etkisi vardır. 1957'den sonra kurulan örgütlerde Talat Aydemir'in doğrudan veya dolaylı parmağı illaki olmuştur. Aydemir'in bu komiteleri görevli olduğu Paris'ten yürütmesi olayı daha ilginç hale getirmektedir. 1957'den sonra faaliyetlerini artıran Aydemir, kurmuş olduğu Yüksek Kumanda Akademi Örgütü'nü, Albay Dündar Seyhan'ın oluşturduğu Harp Akademisi Örgütü ile birleştirdi (Mumcu, 1993, s. 39). Ordu içerisinde yaşanan bu gelişmeler, Genelkurmay tarafından takip edildiği bilinmektedir.

Ordu içindeki bu iç çekişmeler devam ederken, siviller ordudaki hareketlenmeyi görecekte durumda değildi. Çünkü iktidar-muhalefet ilişkileri, her geçen gün biraz daha kopmaktaydı. Bu durum ordu içerisinde Başbakan Menderes'e karşı öfkenin daha da artmasına zemin hazırladı. 1957 yılının sonuna doğru içlerinde Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay, Ahmet Yıldız, Alpaslan Türkeş ve Numan Esin ile diğer bazı subaylar, Menderes yönetimine karşı komitecilik faaliyetine giriştiler (Başgil, 2006, s. 164). Oluşturulan bu komitenin amacı, yönetime el koymaktı. Bu amaç için de hazırlıklara başladılar. 1957 yılı Türk Silahlı Kuvvetlerde (TSK) komite ve örgütlerin dönemi olarak bilinmekteydi. Bu dönemin en önemli ve hükümeti en çok meşgul eden vakıası *Dokuz Subay Olayı* idi. 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin ön hazırlığı olan Dokuz

Subay Olayı, 1958 yılın en önemli olaylarından biriydi (Yücel, 2001, s. 132). Olay, bir grup askerin bir darbe yaparak, yönetime el koymasını amaçlıyordu (Kayalı, 1994, s. 62). Ancak vakıanın Binbaşı Samet Kuşçu tarafından ihbar edilmesi, Başbakan Menderes'i harekete geçirdi. Hareketin duyulması sonrası, Milli Savunma Bakanlığı, yaptığı açıklamada yargılamaların başladığını ifade etti.25 Kasım 1958 tarihinde biten yargılamalar neticesinde Samet Kuşçu dışında kalan Binbaşı Faruk Güventürk, Kurmay Albay İlhami Barut, Yüzbaşı Hasan Sabuncu, Binbaşı Ata Tan, Yüzbaşı Kâzım Özfırat, Binbaşı Ahmet Dalkılıç, Yüzbaşı Remzi Oral, Kurmay Albay Naci Aşkun ve Emekli Albay Cemal Yıldırım tutuklandı (Özdağ, 1997, s. 99).

Ordu içerisinde ortaya çıkan bu tavır, siyasiler tarafından pek de dikkate alınmadığını gösteriyordu. Özellikle Başbakan Menderes bu konuda daha iyi niyetliydi. Ordu içerisinde kendisine karşı bir başkaldırının olmayacağını, dokuz subay olayını ise bir talihsizlik olarak niteliyordu (Arcayürek, 1989, s. 23-26). Ancak dokuz subayı sonrası TSK'da darbe planları yapan örgütlerin kuruluşları dur durak bilmedi. Özellikle de Irak'ta yaşanan askeri darbe, genç subayları daha da heyecanlandırdı. Bu bağlamda Bağdat'taki askeri darbe, Menderes'i derinden etkilediği gibi hükümetin daha sertleşmesine sebebiyet verdi. Bu koşullar altında muhalefet de bu durumu fırsat bilip, iktidarı sarsmak için elinden gelenini yaptı. Bu amaçla İsmet İnönü, Türkiye Büyük Millet Meclis'inde (TBMM) boş bulunan 21 milletvekilliği için seçim yapılacağına dair tahminleri üzerine, Trakya ve Ege bölgesini kapsayan ve adına *Büyük Taarruz* adı verilen gezilere çıktı. Ancak Uşak DP İl Başkanlığı'nun doğrudan İsmet İnönü'yü hedef alan çıkışı ve DP'lilerin İnönü'ye fiili saldırıda bulunması, toplumun daha da kutuplaştırdı. Tüm bunların yanında Geyikli ve Yeşilhisar gibi yerlerde CHP'li yöneticilere karşı yapılan gösteri ve tutumlar, olayların Meclis gündemine taşınmasına neden oldu. Başbakan Menderes, muhalefetten gelen tepkiler sonrası adı geçen olayların araştırması için 18 Nisan'da Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına izin verdi (Erer, 1965, s. 133).

Tahkikat Komisyonu'nun kurulması olayların önüne geçemedi. Hatta komisyonun art niyetli çalışmaları neticesini bahane eden öğrenciler, Ankara Kızılay'da ve İstanbul Hukuk Fakültesi'nde hükümete karşı miting tertip ettiler (Gürsoy, 2011). Buna karşılık hükümet, ordunun da desteğini alarak İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetimi ilan etme yoluna gitti. Aslında bu süreç, ordunun siyasette artan etkisini gösteriyordu. Tahkikat Komisyonu'nun yayınladığı emir ile her türlü gösteri, haber, görüş vb. yayınlarının yapılmasını yasakladı (Zafer, 30.04.1960). Durum gittikçe kötüye gidiyor ve muhalefete göre bu kötü gidişin sorumlusu DP'ydi. Tarihler 2 Mayıs'ı gösterirken, ordu içerisinde de hareketlenmeler hızlandı. Özellikle 5 ayın 5'de saat 5'de (555K) parolasıyla Başbakan Menderes'e muhalif olanlar Kızılay'da gösteri yapmış, gösteriye müdahale etmek isteyen Başbakan Menderes, olayların yatışmaması üzerine gösteri alanından hızla uzaklaştırılmıştı.

Tüm bu olaylar cereyan ederken, orduda sokaktaki kamplaşmadan rahatsızlığını Menderes'e bildirdi. Ancak Başbakan Menderes, olayların sorumlusu olarak muhalefeti görüyor, yaklaşan tehlikeyi önemsemiyordu. Bu koşullar içerisinde Genelkurmay Başkanı Cemal Gürsel'in izne ayrılması kafalarda soru işaretlerini uyandırdı. 16 Mayıs 1960 tarihinde ordu mensuplarının, ordu içerisindeki örgütlerle yaptıkları görüşmeler, artık darbe hazırlıklarının başladığını gösteriyordu. Ordu'daki örgütler ve askeri yetkililer arasında yapılan görüşmede 25-26 Mayıs gecesi müdahale yapılması kararlaştırıldı (Akyaz, 2009, s. 129). 27 Mayıs günü TSK, yönetime el koyduğu ilan etmesiyle olaylar silsilesi sona erdi (Ahmad, 2002, s. 121). Darbe konuşmasını Albay Alparslan Türkeş radyodan yapmıştı (Zürcher, 2004, s. 214). Türkeş, konuşmasında demokrasinin içine düştüğü durumdan, partilerin uzlaşmaz tutumunun toplumu kutuplaştırdığını, demokratik usulleri yeniden inşa etmek amacıyla yönetime el koymalarını belirtti (Yurtseven, 1983, s. 92-95).

27 Mayıs Askeri Darbesi'nden sonra Orgeneral Gürsel, kurulmuş olan Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) başına geçmiştir (Toker, 1993, s. 22-25). Gürsel, göreve gelir gelmez, kendisine yakın kişileri kritik yerlere atamıştır. Zürcher (2004), "darbe sonrası yapılan atamalara bakıldığında ordu içerisinde darbe planlarının daha önceden yapıldığını" (s. 241) belirtmiştir. MBK'nın kuruluşu ordu içerisinde olası bir kamplaşmayı gündeme getirdiği gibi tasfiyeleri de su yüzüne çıkarmıştır. Özellikle ordunun şahin kanadı olan Talat Aydemir, Dündar Seyhan ve Sadi Koçaş gibi albayların MBK'yı etki altına almak istemeleri, MBK'nın işleyişini zorlaştırıyordu.

27 Mayıs Askeri Darbesi ve Ordu İçerisinde Taraflar

27 Mayıs Askeri Darbe sonrası TSK'da önemli çalışmalar vardı. Bilhassa MBK'yı CHP'nin etkisinden ve gölgesinden kurtarmak önemliydi. Ancak MBK içerisinde bazı kişiler CHP'yi demokrasinin teminatı olarak görmek istemeleri olası kamplaşmayı da beraberinde getirdi. Cemal Madanoğlu'nun başını çektiği grup CHP'yi desteklerken, Osman Köksal, Sami Küçük ve Cemal Gürsel ise daha ılımlılar olarak tanınıyordu. MBK içerisinde en şahin kesim ise başını Alparslan Türkeş'in çektiği ve içlerinde Muzaffer Özdağ, Numan Esin, Rifat Baykal gibi albaylar yer almaktaydı (Elevli, 1967, s. 379). Aslına bakılırsa radikaller grubu, diğer gruplara göre daha güçlüydü. Çünkü grubun liderlerinden Alparslan Türkeş, başbakan gibi davranıyor ve atamaları bizatihi kendi gerçekleştiriyordu. Ayrıca darbe sırasında Kore'de görevli olan Talat Aydemir de bu grubudışarıdan destekliyordu (Turan, 2007, s. 76). Ancak MBK içerisinde Gürsel, MBK'nın başı olması ve Madanoğlu'nun Ankara'ya hâkim olması, Türkeş'in önünü kapatmaya yetiyordu.

Bu koşullar altında Gürsel, darbe yapılırken yönetimi bir yıl içerisinde sivillerle devretmeyi düşünüyordu. Ancak komite içerisinde şahinler grubu yönetimin sivillere verilmesi konusunda isteksizliklerini aleni bir şekilde MBK

Başkanı Gürsel'e her durumda belirtmekten geri durmadılar. Bilhassa Gürsel, bu grup dolayısıyla TSK'da bazı düzenlemeler yapılmasını ve bu süreçle birlikte ordunun güçlendirilmesi adına bazı askerlerin tasfiye edilmesini istiyordu. Çünkü Gürsel'e göre ordu içerisinde siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlere bağlı olarak bazı askerlerin usulsüz iş yaptığını biliyordu. Bu amaçla ilk olarak MBK içerisindeki şahin grubuna gözdağı vermek amacıyla bazı tasfiyeler gerçekleştirdi. Örneğin adı rüşvet alma suçuna bulaşan Emekli Piyade Yarıbayı Enver Önok, ordudan ihraç edilmesi kararı alındı (BCA, 030.11.1.253.17.9). Yine zimmet suçundan yakalanan Üst Teğmen Şakir Bostancıoğlu, ordudan tasfiye edildi (BCA, 030.11.1.287.22.7). Bunun dışında nikâhsız yaşadığı bir kadınla gönül ilişkisi olduğu tespit edilen Binbaşı Zeki Yıldırım'da ordudan atılan kişiler arasında yer almaktaydı (BCA, 030.11.1.295.34.6). Ordu'daki tasfiyeler bununla ibaret değildi. Bu dönemde astsubay ve subay olmak üzere dört bin üzerinde tasfiye gerçekleştiği arşiv kaynaklarında yer almaktadır. Bu tasfiyelere şöyle de bakmak gerekir. MBK Başkanı Gürsel, orduyu ahlaki sosyal dengeyi bozacak rüşvet, zimmete para geçirme, emre itaatsizlik, ahlaksızlık gibi kavramlardan uzak tutmaya çalışmıştır. Orduda yapılan tasfiyelerde Dündar Seyhan, Şinasi Orel, Halit Sencer gibi kurmay subaylarının oluşturduğu komisyonun çok büyük etkisi vardır (Özdağ, 1997, s. 297-298).

Gürsel, yapılan tasfiyelerden sonra dizginleri kendi eline almak için 2 Ağustos 1960 günü 42 Sayılı kanununa başvurdu. Bu kanunla 275'i general olmak üzere beş bin subay emekliye sevk edildi (Koraltürk, 2007, s. 2007). Özetle generallerin yüzde 90'ı, albayların yüzde 55'i, yarbayların yüzde 40'ı ordudan atıldı (Zürcher, 2004, s. 243). Diğer taraftan Gürsel bu tasfiyeleri gerçekleştirirken, komite içerisinde yer alan marjinal gruplara da mesaj vermek istedi.

Ordu içerisinde bu tasfiyeler gerçekleşirken sıra, MBK'nın çehresine gelmişti. Cemal Gürsel, 13 Kasım'da komiteyle birlikte, komitenin şahin kanadında yer alan 14 üyeyi komiteden uzaklaştırdı. Komite üyeleri, dünyanın değişik yerlerine müşavir olarak atandı (Akalin, 2010, s. 82). Tasfiye edilenler arasında: Fazıl Akkoyunlu, Rıfat Baykal, Ahmet Er, Orhan Erkanlı, Numan Esin, Orhan Kabibay, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Münir Köseoğlu, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Şefik Soyuyüce, Dündar Taşer ve Alparslan Türkeş yer almaktaydı. Bu durum ordu içerisinde bir savaş niteliği taşıdığı gibi bir meydan okuma gibi de algılanabilirdi. Ordudan tasfiye edilenler, tekrar geri dönme adına Emekli İnkılâp Subaylar Derneği (EMİNSU) adına bir dernek kurdular.

Ordu kademesine bakılmaksızın yapılan tasfiyelerde iki temel öğeyi ön plana çıkardı: i.ordudaki kademe düzensizliği, ii.normalleşememe problemi. Darbe sonrası şahinler grubunun tasfiyesiyle iyice rahatlayan MBK, bu sefer de on dörtleri dışarıdan destekleyen Talat Aydemir, Dündar Seyhan gibi komutanların yurda dönmesi üzerine teyakkuza geçti. Bu durum Talat Aydemir

ve Dündar Seyhan'ın ordu içerisindeki gruplardan rol çalması anlamına geliyordu.

Ordu'daki Kamplaşmalar ve Talat Aydemir

Yukarıda da belirtildiği gibi 14'lerin tasfiyesi, taraflar arasında olası bir mücadeleyi başlattı. Özellikle askeri darbe yanlısı subayların ordudan atılması, ordu içerisinde MBK'ya karşı psikolojik bir gruplaşmayı beraberinde getirdi. Talat Aydemir ile Dündar Seyhan'ın yurda dönüşleri bu grupların daha niteliksel bir hal almasına zemin hazırladı. Silahlı Kuvvetler Birliği (SBK) adı altında birleşen bu grup, tasfiye sırasının kendilerine gelmeden Devlet Başkanı Cemal Gürsel'den bazı isteklerde bulundular: Buna göre İrfan Tansel'in Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na(HKK) atanması, MBK yanlısı Orgeneral Celal Alkoç ile Koramiral Zeki Özek'in emekliye sevk edilmesi, Cemal Madanoğlu'nun sıkıyönetim komutanlığından alınması ve orduda yapılacak tayin ve atamalara MBK'nun karışmaması (Akyaz, 2009, s. 157-158). Gürsel, emir komuta zincirinin dağılması pahasına bu isteklere boyun eğmek zorunda kaldı. İleride darbe girişimlerinde adı anılacak olan İrfan Tansel HKK atandığı gibi Cemal Madanoğlu da görevinden alındı (Özkaya, 2005, s. 331).

Ordu'da yaşanan bu kaynamalar ve eleştirel tartışmalar bir yana, yeni anayasanın hazırlanması, kurucu meclisin faaliyete geçmesi, siyasi partiler yasağının kalkması, MBK'yı bir nebze olsun rahatlatmıştı. Ancak MBK'nın, SBK'ya karşı alacağı tutumda merak ediliyordu. Bu arada Yassıada Duruşmaları sonrası Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun idam edilmeleri, ordudaki düellonun şimdilik önüne geçmişti. Bu bölünmenin önüne geçen bir diğer sebep de Cevdet Sunay'ın Genelkurmay Başkanlığı'na atanmasıydı. Zira Sunay, iki grubu da yatıştırabilecek bir duruşa sahipti. Ancak yapılan genel seçimler sonrası oluşan tablo SBK'yı memnun etmedi. SBK komitesi kendi içerisinde toplantı yaparak 25 Ekim 1961 tarihinde yönetime el koymalarının zaruri olduğu belirten protokolü hazırladı (Aytekin, 1967, s. 127). Protokolü öğrenen Genelkurmay Başkanı Sunay, Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı, İnönü'nün Başbakan olacağı bir siyasi iradenin SBK'nın endişelerini ortadan kaldıracığını belirterek olaya el koydu. 26 Ekim'de Gürsel, Cumhurbaşkanı seçildi. Cumhurbaşkanı Gürsel, İnönü'yü hükümeti kurmakla görevlendirdi. Bu durum SBK'nın darbe yapacağı 25 Ekim protokolünün de çöpe gitmesi demektir (Akyaz, 2009, s. 173). Bu olaydan etkilenen ordu subayları bu durumdan rahatsız oldular. Çünkü onlara göre ordunun yönetime el koyması, beraberinde yönetsel bazda istikrarın sağlanmasını teminat altına alacak, Atatürk devrimleri hatırlatılacak, böylece demokratik usuller, Atatürk'ün amaçladığı çağdaş medeniyeti çerçevesinde çöpe gitmeyecekti. 25 Ekim protokolü, ordudaki genel portföyü göstermesi açısından önem taşıyordu. Zira bu durum, Genelkurmay'ın ordudaki subaylara engel olmadığını gösterdiği gibi, hiyerarşiye de darbe vurdu. Gürsel, Cumhurbaşkanı seçildikten

sonra ordu içerisinde darbe zihniyetini taşıyan ve demokratik yöntemleri hiçe sayan grupların derdest edilmesini amaçladı.

SKB'nın önemli komitecilerinden Talat Aydemir, imzalanan 26 Ekim protokolü veya Çankaya mutabakatına bizzat açıkça karşı çıktı (Demir, 2006, s. 158). Aydemir, kurulmuş olan hükümetin, demokratik temayüle göre oluşmadığını, İnönü'nün Atatürk devrimlerini hiçe saydığını ve bu yüzden de ordunun siyasetten elini çekmesini sakıncalı bulduğunu ifade ederek çalışmalarına başladı. Aydemir bu amaç için ilk olarak Orhan Erkanlı ile görüştü (Erkanlı, 1973, s. 194-195). Orhan Erkanlı'ya ordu içerisinde darbe yapılmasını isteyen büyük bir potansiyelin olduğunu belirtti. Bu koşullar altında 1962 yılına girilirken Talat Aydemir öncülüğünde darbe planı yapan grupların varlığı apaçıktı. Özellikle Dündar Seyhan'ın Ankara Grubu ve Harp Akademileri komutanlığı bünyesinde Faruk Gürler'in katılmış olduğu toplantıda darbe hususu bir kez daha görüşüldü. Nitekim Genelkurmay, bu planlardan haberdar olunca Talat Aydemir, Faruk Gürler ve Dündar Seyhan'a bağlı askerlerin doğu bölgelerine tayin edilmesini kararını aldı. Bu kararları öğrenen Aydemir, tayinlerin durdurulması gerektiğini ve diğer taraftan kendilerine karşı olan kişilerin ordudan tasfiye edilmesini istedi. Ancak Genelkurmay, bu atamalardan vazgeçmedi. Bunun üzerine Talat Aydemir 21 Şubat 1962 sabahı darbe hazırlıklarına başladı. Olayın vahametini anlayan Genelkurmay hemen harekete geçti. Genelkurmay Başkanlığı, Aydemir'i ikna etmek için bazı komutanları, Ankara'ya çağırdı. Talat Aydemir, komutanların araya girmesi üzerine bazı isteklerde bulundu. Bu istekler arasında: Genelkurmay İkinci Başkanı Menduh Tağmaç'ın durumunun gözden geçirilmesi, çeşitli nedenlerle ordudan tasfiye edilen subayların tekrar görevine iade edilmeleri, Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat hakkında kanuni işlem yapılması gibi (Akyaz, 2009, s. 199).

Genelkurmay, Talat Aydemir'in bu istekleri karşısında, Aydemir ve arkadaşlarını tasfiye etme yolunu seçti. Ancak bu tasfiyeden haber alan Aydemir, tekrar harekete geçti (Aydemir, 1966, s. 130-132). Aydemir, Genelkurmay'a ikinci kez karşı çıkarak, safını belli etti. Bunun üzerine Genelkurmay da Aydemir'in arkadaşları olan Şükrü İlkin, Selçuk Atakan ve Turgut Alpogut'u tutuklatma kararı aldı. Aydemir, tüm bu olanlar karşısında, kendisine destek veren Ankara'daki gruplarla birlikte darbe yapmak amacıyla, Meclisin etrafını kuşattı. Bu durum Ankara'da kaosu beraberinde getirdi. Olayların çığırından çıktığını gören Başbakan İsmet İnönü, Genelkurmay'a gelerek, burada Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ve Genelkurmay Başkanı Sunay ile bir araya geldi. Bu arada Yeni Türkiye Partisi (YTP) Genel Başkanı Ekrem Alican, Talat Aydemir ile görüşerek, darbe teşebbüsünden vazgeçmesini istedi. Alican daha sonra İnönü ve Sunay ile durumu mütalaa ederek ve orta yolun bulunması talebinde bulundu.

Hükümet ve Genelkurmay, Aydemir'e girişimlerinden vazgeçmeleri halinde, onları cezalandırmayacaklarını belirterek bu duruma son vermesini

istediler. Bunun üzerine Aydemir, eğer bu teklif yazılı hale gelirse, buna uyacağını belirtti. Hükümet, bu teklifi kabul ederek, bu teşebbüsü yazılı hale getirdi. Aydemir, bundan sonra kendisiyle birlikte harekete geçen askerlere yaptığı açıklamada, seslerinin duyulduğunu, Türk askerinin birbirlerine karşı silah kullanmasına alet olmama adına bu harekâttan vazgeçildiğini bildirdi (Akis, 1962: 117-118). Böylece 22 Şubat darbe girişimi, kan dökülmeden ve Aydemir'in yenilgisiyle sona erdi (Karavelioğlu, 2007, s. 177-178). Aydemir'in darbe girişimi başarısız olunca, Genelkurmay ve hükümet Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz, Dündar Seyhan, Necati Ünsalan, Erol Dinçer gibi önemli isimlerin bulunduğu 69 subay ve 4 astsubay emekliye sevk etti.

Ordu'dan Yeni Tasfiyeler ve Darbe Teşebbüsleri

22 Şubat darbe girişiminin artçı depremleri devam ederken, Başbakan İnönü, kişisel karizmasını kullanarak Aydemir ve arkadaşlarını affetmiş, ancak bu olay defaten vuku bulacak olursa devletin acımasız davranacağını belirtmişti (Aydın, 2014, s. 115). Ancak şunu belirtmekte fayda var. Rasyonel olarak artık ordu ile siyaset iç içeydi ve en önemlisi bu durum siyaset açısından can sıkıya başlamıştı (Ahmad, 1992: s. 181). Ordu içindeki dalgalanmaların problematik kisvesinde bazı sorunları ve soruları gündeme getirdiği düşünülebilir. İlk sorun ve soru: 22 Şubat darbe girişimi neden başarısız oldu? İkinci sorun ve soru: Ordu içerisinde hiyerarşinin bozulmasının sakıncaları nelerdi? Tüm bunlar, tabii ki ordunun iç işlerindeki oluşumla ilgiliydi. Ancak belki şu sonuç hülasa yerine geçebilir. Hiyerarşiyi bozup darbe girişiminde bulunacak subaylar halen TSK içerisinde bulunması ilginçti. Tüm bu ilginçlikler ve karmaşalar orduda oksimoron bir hal almaya başladı.

Bir tarafta adı geçen sorun ve soruların, diğer taraftan başarısız darbe girişimleri, TSK içinde örgütlenmiş şahin diye nitelendirilen SKB'da liderlik problemini ön plana çıkardı. Çünkü genç subaylar, Aydemir konusunda büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlardı. Diğer taraftan on dörtler içinde de Aydemir'e karşı Dündar Seyhan'ın başını çektiği grup harekete geçmişti. Özellikle Dündar Seyhan'ın başını çektiği grup, Aydemir ile birlikte darbe yapamayacaklarını belirten propagandayı devreye soktu. Nitekim grup içinde yapılan seçimi Dündar Seyhan'ın desteklediği Emin Arat kazandı. Aydemir seçimi protesto ederek kendisine karşı komplo yapıldığını savundu. Tüm bunlara binaen Genelkurmay Başkanı, SBK'yı destekleyen başta Bandırma Hava Üssü Komutanı Halim Menteş ve 11 subay emekliye sevk etti. Ayrıca bu grupla ilişkisi olduğu iddia edilen bazı subaylar da adi suçlarla yargılanarak ordudan ihraç edildiler. Örneğin Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki (BCA) bir belgede zimmet suçundan yargılanan Hava Piyade Üsteğmen İbrahim Dündar, gayri mukaret(cinsel ilişki) içerisinde bulunduğu tespit edilen Yüzbaşı Sami Olca ordudan atıldı (BCA, 030.11.1.295.34.17). Bu belgelerde ortaya çıkan en önemli husus kararların hızlı bir şekilde alınmasıydı. Diğer taraftan ordudaki

tasfiyelerin genelde SBK'nın etkili olduğu Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nda gerçekleşmesi manidardı.

1962 yılında, MBK tarafından tasfiye süreci dâhil edilen 14 kişinin ki içlerinde Orhan Kubilay, Alparslan Türkeş ve Orhan Erkanlı'nın ülkeye geri dönüşleri darbe yapmak isteyen grupların iştahları kabarttı. Bu durum bilhassa SBK grubu tarafından mutlulukla karşılanırken; Genelkurmay ve hükümet ise bu gelişmelere dikkatle yaklaştı (Ahmad, 1992: 182). Talat Aydemir ise hemen on dörtlerle ilişkisi kurdu. Amacı onların desteğini alarak darbe yapmaktı. Bu arada Yön ve Akbaba dergisi de Aydemir'i destek mahiyetli yazıları yayınlamaya başladı (Aydın, 2014, s. 115). Ayrıca Harp Okulu'nda da Aydemir'in önemli bir etkisi halen bulunuyordu. Tüm bunların yanında EMİNSU grubu da Aydemir'i destekliyordu. Yani 22 Şubat sonrası Aydemir'e büyük bir darbe vurulmuş olsa da tam anlamıyla ordudaki etkisi kırılmıyordu.

1963 yılına girilirken Aydemir ve ekibi, darbe planlarını ayrıntılı olarak tartışmaya başladılar. Onlara göre Ankara grubunun elde edilmesi, darbeyi kolaylaştıracak bir etki yaratacaktı. Bu amaç için ordudan tasfiye edilenler ile EMİNSU grubunun desteği hayati derecede önemliydi. Zaten EMİNSU grubu, Aydemir'e baştan beri destek veriyordu. Ordudan tasfiye edilenler ise Aydemir'e kuşku ile yaklaşıyordu. Ancak onları darbe yapmaya kazandıracak yegâne güç Talat Aydemir'den başkası değildi. Bu yüzden Aydemir'e güvenmekten başka şansları da yoktu. İşte bu koşullar içerisinde Talat Aydemir, hazırlıklarını tamamladıktan sonra Mart-Nisan 1963 tarihinde darbe yapılması kararını aldı. Bu kararını da kendisini destekleyenlere ilettili. Ancak Aydemir'in bu planını öğrenen Milli Amale Teşkilatı (MAT) yani istihbarat, olayı hükümete bildirdi. Hükümet ve Genelkurmay ise Talat Aydemir ve ekibinin böyle teşebbüste bulunacağından kuşkuluydu. Çünkü onlara göre Aydemir ve ekibi 22 Şubat darbe girişimi nedeniyle cezalandırılmış ve bu cezalandırma darbe teşebbüslerine ket vurmuştu. Fakat hükümet bu konuda istihbaratı dinlemedi. Yani bile bile lades denildi.

Aydemir hazırlıklarını tamamladıktan sonra 31 Mart gecesi darbe yapılacağını tüm ekibine bildirdi. Haberi alan bazı subaylar, darbe için erken olduğunu, bazı hazırlıkların yapılmasını istedi. Bu hazırlıklar arasında, darbeye teşebbüs edecek kişiler arasında koordinasyonun sağlanması, Hava ve Kara ordusunda görev yapan bazı subayların bu harekete kazandırılması gibi. Aydemir bu subaylara hak vererek, darbe teşebbüsünü ertelediğini arkadaşlarına haber verdi. Ancak Deniz Harp Okulu'nda darbeye katılacak grup, darbenin ertelendiği haberini alamayınca harekete geçti. Durumun farkına varan üst düzey komutanların uyanık davranmaları üzerine bu deniz subayları tutuklandı. Deniz subaylarının bu olayla Aydemir'in bağlantısı olmadığı belirtmeleri üzerine darbe teşebbüsü öğrenilemedi.

Aydemir, darbe planlarının açığa çıkmaması üzerine, darbeye daha niteliksel bir hava katma adına yurda dönen Muzaffer Özdağ, Alparslan Türkeş, Rifat Baykal ve Mustafa Ok gibi askerlerin sevdiği kişilerle bir ön görüşme yaptı. Ancak bu grupta yer alan kişilerin, Aydemir'i fazlaca cesaretli, cesareti kadar hata yapma ihtimali yüksek biri olarak görmeleri, onları Aydemir'den uzaklaştırmaya yetti. 22 Şubatçılar terimi üzerinden Aydemir, darbeyi tek başına yapacağına dair inanç biraz daha artmıştı. Bu koşullar altında Talat Aydemir kendi ekibine güvenmekten başka çaresi bulunmuyordu.

Talat Aydemir, son kontrolleri yaptıktan sonra 21 Mayıs akşamı harekete geçmek için ekibine tekrar haber gönderdi. Akşam saatlerinde harekete geçen 22 Şubatçılar, adım adım darbe planlarını yürürlüğe soktular. Bu durumun farkına varan Türkeş, her ne kadar Başbakan İnönü'yü uyarırsa da, Başbakan İnönü, bu habere inanmak istemedi. Çok geçmeden radyodan 22 Şubatçıların darbe konuşması okundu (Aydın, 2014, s. 116). Ancak bundan sonra olaylar Aydemir'in istediği biçimde gelişmedi. Başbakan İnönü almış olduğu destek ve ordudaki inisiyatif sayesinde hemen duruma el koydu. Tüm bunların yanında görüldü ki ordunun büyük kısmı Aydemir karşıtıydı. Bu durumdan destek alan Başbakan İnönü, derhal Aydemir ve taraftarlarının yakalanması emrini verdi. Çıkan çatışma sonrası 6 kişi ölmüş ve 30 kişi yaralı olarak ele geçirildi. 151 subayın yanı sıra darbe girişimine destek veren yaklaşık 1500 kişi tutuklandı. Başbakan İnönü bu sefer Aydemir ve taraftarlarını cezalandırma konusunda kararlıydı (Aydın, 2014, s. 116). Mayıs 1963 yılında Talat Aydemir ve arkadaşlarının tutuklanmasıyla sona eren darbe teşebbüsü engellenmiş, darbeye bulaşanlar ise tutuklanmıştı.

7 Haziran 1963 tarihinde Aydemir ve arkadaşlarının davası Mamak Muhabere Okulu'nda başladı (Ahmad, 1976: 261). Mahkeme, 17 Ağustos 1963 tarihine kadar sürmüş ve 5 Eylül 1963 tarihinde sanıklar hakkındaki kararlara göre: Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Erol Dinçer, Osman Deniz, İlhan Baş, Cevat Kırcı ve Ahmet Gücal idama mahkûm olurken, 29 sanık müebbet hapis, 75 sanık 3 ay ile 15 sene arasında değişen çeşitli hapis ve ağır hapis cezalarına çarptırılmıştı (Gürcan, 2005, s. 114-115).

Son tahlilde 22 Şubatçıların tasfiyesi üzerine uzun uzun cümleler yazmak mümkündür. Ancak 22 Şubatçıların yapmak istedikleri darbe orijini değerlendirirken tahlil süreçlerine dikkat edilmelidir. Bu tahlil sürecinde görülecektir ki 22 Şubatçılar, darbe planlarının ilk amacı İnönü'yü devre dışı bırakmaktır. Zira onlara göre Başbakan İsmet İnönü, Atatürk devrimlerini bir kenara bırakmış ve halk iradesini tam olarak sandığa yansımaları engellemiştir. Diğer taraftan 22 Şubatçılar, darbe girişimlerindeki en temel vurguları subaylar kitlesiydi. Görüldü ki Aydemir ve arkadaşları darbe planları yaparken, üst düzey komutanlarla birlikte hareket etmemeye, darbeyi subaylarla birlikte gerçekleştirme fikrini kendilerini alıştırmışlardı.

1963-1965 Arası Ordudaki Tasfiyeler

Türk siyasi tarihinde 1961-1963 arasında formel olarak iki darbe girişiminin engellendiği dönem olarak hatırlanmaktadır. Aydemir öncülüğünde girişilen bu darbe girişimleri görüldü ki orduda hiyerarşi ortadan kalkmış, siyasiler ile ordu mensupları aynı karelerde görünmek zorunda kalmışlardır. Tüm bu olanlar gerek Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ve gerekse Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'da ordunun dönüştürülmesi, ordu içinde darbe girişimi yapabilecek kişilerin ordudan atılması düşüncesini oluşturdu. Zira her iki komutan da biliyordu ki orduda bir kez hiyerarşi bozuldu mu bundan geriye dönüş olmazdı. Bu koşullar altında TSK, 1963-1965 yılları arasında cadı avına çıktığı görülmekteydi. TSK, sadece darbe teşebbüsünde bulunanları tasfiye sürecine dâhil etmedi. Bunun yanında gayri ahlaki ve disiplinsiz subayların da ordudan atılmaları elzemdi. Çünkü subayların hal ve hareketleri ordu disiplinin sağlanması açısından önemliydi. Ayrıca Türkiye'nin NATO ile olan ilişkileri de orduda modernizasyonun gerekliliği ortaya koyuyordu. NATO konsepti içerisinde TSK, hem Orta Doğu hem de Avrupa için hayati derece kayda değerdi.

TSK 1961-1965 arasında önemli bir sayıda subayı ihraç ettiği görülecektir. Diğer taraftan adı geçen yıllar aralığında yapılan bu tasfiyeler, orduda subay eksikliğinin de ortaya çıkardı (Akyaz, 2009, s. 232). Örneğin 2010 yılında Meclis'e verilen, 27 Mayıs Askeri Darbesi ile 2010 yılları arasında kaç kişinin ordudan ihraç edildiğine dair önergeye cevap olarak 27 Mayıs Askeri Darbesi'nde 235 general 4171 subay, 1963 yılında Talat Aydemir ve Fethi Gürcan önderliğindeki darbe girişimi gerekçe gösterilerek 200 dolayında subay 1459 Harp Okulu öğrencisi ordudan atılmıştır ibaresi kullanılmıştır. Gerçekten de Cumhuriyet Arşivinde, ordudaki tasfiyelerle ilgili olarak yüzlerce belge bulunmaktadır. Örneğin cumhuriyet arşivindeki bir belgede yüz kızartıcı ve zimmet suçundan Yüzbaşı Feridun Şaha, ordudan atıldığı ifade edilirken (BCA, 030.11.1.296.3.3), bir başka belgede anayasayı ihlal ettiği tespit edilen Orgeneral Nurettin Aknoz, ordudan atılmış (BCA, 030.11.1.297.12.18), yine anayasayı ihlal ettiği tespit olunan emekli Orgeneral İshak Avni Akdağ, Tümgeneral Kemal Binatlı, subaylık statüsünden çıkarılmıştır (BCA,030.11.1.297.12.19/20).

TSK, subayları ordudan tasfiye ederken salt, anayasayı çiğneme davranışını neden olarak almıyordu. Yukarıda da belirtildiği gibi gayri ahlaki durumlardan dolayı da subayları ordudan atmıştır. Örneğin cumhuriyet arşivindeki bir belgede askeri mahkeme zimmete iştirak eden Üsteğmen Demirayak'ı hem hapis cezası verirken hem de ordudan uzaklaştırılmasına karar vermiştir. Yine aynı suçtan hüküm giyen Binbaşı Raşit Özerten de aynı akıbete uğramıştır (BCA, 030.11.1.299.23.19). Bu hüküm giymeler ve tasfiyeler görülüyor ki TSK, ordu içerisinde yüz kızartıcı suçlara bulaşanları her ne olursa olsun ordudan atılmasını sağlamak ilk amacıydı.

TSK'nın 22 Şubatçılara yönelik en büyük tasfiyesi, darbe girişimine destek veren kişilerin emekliye sevk edilmesi olmuştur. Örneğin 22 Şubat darbe girişimine destek veren Talat Aydemir ve ekibi 1964 yılında idam edilince, bu seferde darbeye fiili olarak katılmamış ancak psikolojik destek veren Binbaşı Kemal Kahyaoğlu, Yüzbaşı Recep Uslu, Teğmen Atilla Atulgan, Teğmen Tuncer Yener, Binbaşı Rıdvan Metal, Binbaşı Hüsametdin Paksoy Ankara Sıkıyönetim mahkemesinin almış olduğu kararla ordudan tard edilmesine karar vermiştir (BCA,030.11.1.304.8.18). Sıkıyönetim mahkemesi bu kararları aldıktan sonra 13 Nisan 1964'de bu sefer Binbaşı Cemal Özdemir ve Binbaşı Necdet Öz emekliye sevk edilmesine kanaat getirmiştir (BCA, 030.11.1.304.12.7/9). Diğer taraftan aynı mahkeme, Haziran 1964'te almış olduğu kararla 22 Şubatçılarla doğrudan veya dolaylı ilişkisi bulunan Üstğm. Özkat Tansal, Ziya Gökalp Pusat, Tğm. İhsan Seçgül, Üstğm. İlhan Baş ve Feridun Erman'ın ordudan atılması yönünde görüş bildirmiştir (BCA, 030.11.1.305.17.20). Bu görüş doğrultusunda Genelkurmay Başkanlığı, sıkıyönetim komutanlığının kararını aynen uygulamıştır. Aynı tarihlerde 2. Ordu Personel Başkanı Maral Subayı Öğrt. Yüzbaşı Ahmet Kılıç da disiplinsiz davranışlarından dolayı emekliye sevk edilmiştir (BCA, 30.11.1.0.314.28.5).

Son tahlilde Genelkurmay 1963-1965 dönemleri arasında yaklaşık 200 subayı ordudan ihraç ederken, 22 Şubat darbe girişimine destek verebilecek subayları da emekliye sevk ederek, bir nevi hiyerarşiyi ve disiplini sağlama yoluna gitmiştir. Ancak şunu belirtmekte fayda var. Özellikle Harb Okulu'nda yapılan cadı avı kazanı 1965 sonrası Türkiye'nin ciddi bir subay eksikliğini hissetmesine zemin hazırlamıştır. O dönem TSK içinde sadece yirmi kadar generalin kalması ise olayın vahametini göstermesi açısından önemlidir. Diğer taraftan bu tasfiyeler gerçekleşmeseydi, acaba TSK içerisinde hiyerarşi kalır mıydı? Bu soru kendi barınağında birçok sorunsalı teşkil etmektedir. Evet, TSK'nın bünyesinde darbe heyecanına çanak tutan birçok subay bulunmaktaydı. Onların model olarak aldığı Talat Aydemir'e darbe ve ihtilal şevki içindedir denilirse abartılmaz.

Sonuç

27 Mayıs 1960'da gerçekleşen askeri darbe, sadece bir darbe değildi. Bu Osmanlı'dan cumhuriyete sirayet eden bir zihniyetin ürünüydü. Özellikle batılılaşma ile birlikte askerin yönetim üzerindeki ağırlığı, ülkeyi yönetme şeklinde ortaya çıktı. Artık askeri kisve emirleri uygulayan değil, bizatihi yönetici kesim olmuştu. Osmanlı modernleşmesiyle ön plana çıkan bu kesim, Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşunda mühim bir rol oynadı. Her ne kadar Mustafa Kemal, orduyu siyasetten uzaklaştırmaya çalıştıysa da kendisinin bir asker olması ve seçilen kişilerin birçoğunun askeri kesimden gelmiş olması bu konudaki başarısızlığına sebebiyet verdi. Çok partili hayata geçiş sonrası iktidara gelen Demokratlar, asker zümresini kışlaya çekme konusunda dirayetli

davrandılar. Gerek sosyolojik gerekse psikolojik olarak Demokratların askerleri yönetimden uzak tutma konusunda başarılı oldukları söylenilebilir.

Demokratların bu başarılarına yanında ülkede ekonomik sıkıntıların ciddi bir biçimde yaşanması, kışladaki askerlerin huzursuzluğunu açığa çıkarmaya başladı. Diğer taraftan Demokratların ülkedeki asayişsizlik ve problemleri sert tedbirler alarak çözmek istemesi artan huzursuzluğu had safhaya ulaştırdı. Bu rahatsızlıklar sonucu TSK 27 Mayıs 1960'da ülke yönetime el koydu. Artık yeni bir dönem başlamıştı. Askerler ülke yönetimini konusunda sivillerin başarısız olduğu konusunda hem fikirdi. Bu yüzden yeni dönemde askeri vesayetin her alanda hissedilmesi ve sonrasında yönetimi kısmi olarak sivillere devretme konusunda çalışma başlattılar. Ancak TSK içerisinde yapılan darbenin taraflarını bertaraf etmek ve yönetimi sivillere vermemek adına karşı bir askeri devrimi andıran fiiler de bulunuyordu. Bilhassa Devlet Başkanı Cemal Gürsel, öncelikle MBK içerisinde şahin kanat olarak bilinen 14 kişiyi çeşitli görevlerde bulunmak üzere yurtdışına gönderdi. Bu bir de facto durumuydu. Yani bu süreç tasfiyenin önemli bir paradigmasını oluşturuyordu. Ancak bu bile ordu içerisinde özellikle Talat Aydemir'in başını çektiği darbe taraftarlarını sindiremedi. Gerek Aydemir gerekse yurtdışı görevinde bulunanlar darbe girişimde bulunmak amacıyla çeşitli girişimler de bulundular. Çoğu başarısız olan bu darbe girişi sonrası Cemal Gürsel, 235 general 4171 subay ile 1459 Harp Okulu öğrencisi ordudan tasfiye etti. Özetle orduda yapılan bu tasfiyeler genel olarak merkezi gücü elde etmeye yönelikti.

Ordudan yapılan tasfiyeler sadece siyasi değildi. Bunun yanında ordudaki hiyerarşi ve etik kurallarını içeren bir takım sebepler nedeniyle de tasfiyeler gerçekleşti. Özellikle gerçekleştirilen bu darbe ana tema orduda disiplini sağlamaktı. Ancak çok ciddi bir tasfiye sürecinin yaşanması orduda general bulunamaz hale getirdi. Madalyanın bir diğer yüzüne bakıldığında ise TSK, yapılan tasfiyeler sayesinde NATO'yla uyumlu modernleşmiş bir ordu vizyonu kazanması sağlandı.

Kaynaklar

BCA, 30.11.1.0.314.28.5

BCA, 030.11.1.305.17.20

BCA, 030.11.1.304.12.7/9

BCA,030.11.1.304.8.18

BCA, 030.11.1.299.23.19

BCA,030.11.1.297.12.19/20

BCA, 030.11.1.296.3.3

BCA, 030.11.1.295.34.17

BCA, 030.11.1.287.22.7

BCA, 030.11.1.253.17.9

BCA, 030.11.1.295.34.6

AHMAD, F., 1992, "*Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*", İstanbul: Hil Yayın.

AHMAD, F., 2002, "*The Making of Modern Turkey*", New York: Routledge.

AHMAD, F. V., 1976, "*Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*", Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKALIN, C., 2010, "*27 Mayıs Bir Devrimdir*", İstanbul: Kaynak Yayınları.

AKYAZ, D., 2009, "*Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi*", İstanbul: İletişim Yayınları.

ARCAYÜREK, C., 1989, "*Darbeler ve Gizli Servisler*", İstanbul: Bilgi Yayınevi.

AYDEMİR, T., 1966, "*Ve Talat Aydemir Konuşuyor*", İstanbul: May Yayınları.

AYDIN, S., 2014, "*1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*", İstanbul: İletişim Yayınları.

AYTEKİN, E., 1967, "*İhtilal Çıkmaz*", İstanbul: Dünya Matbaası.

BAŞGİL, A. F., 2006, "*27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*", İstanbul: Kubbealti Neşriyat.

DEMİR, Y., 2006, Albay Talat Aydemir'in Darbe Girişimleri. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 155-171.

ELEVLİ, A., 1967, "*1960-1965 Olayları ve Batırılmayan Gemi Türkiye*" Ankara: Yayın Yeri Yok.

ERER, T., 1965, "*Yassıda ve Sonrası*", İstanbul: Rek-Tur Kitap Servisi.

ERKANLI, O., 1973, "*Anılar, Sorunlar, Sorumlular*", İstanbul: Baha Matbaası.

GÜRCAN, Ö., 2005, "*Fethi Gürcan'ın Harbiyelileri*", İstanbul: İleri Yayınları.

GÜRSOY, İ., 2011, "*Darbenin Şahitleri Anlatıyor*", İstanbul: Kaynak Yayınları.

KARAVELİOĞLU, K., 2007, "*Bir Devrim İki Darbe*", İstanbul: Gürer Yayınları.

KAYALI, K., 1994, "*Ordu ve Siyaset*", İstanbul: İletişim Yayınları.

KORALTÜRK, M., 2007, "*Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıralar*", İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

MUMCU, U., 1993, "*İnkılap Mektupları*" Ankara: Tekin Yayınevi.

ÖZDAĞ, Ü., 1997, "*Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri*", İstanbul: Boyut Kitapları.

- ÖZKAYA, M. Ş., 2005, "*Adım adım 27 Mayıs'a*" İstanbul: İleri Yayınları.
- SEYHAN, D., 1966, "*Gölgedeki Adam*", İstanbul: Nurettin Uycan Matbaası.
- TOKER, M., 1993, "*Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları*", İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- TURAN, A. T.-E., 2007, "*Darbe Arası Türkiye*", İstanbul: Resital Kitabevi.
- YURTSEVEN, N., 1983, "*Türkiye'de Darbe Girişimleri (1960-1964)*", İstanbul: Üçdal Yayın.
- YÜCEL, S., 2001, "*Demokrat Part*", İstanbul: Ülke Kitapları.
- ZÜRCHER, E. J., 2004, "*Turkey A Modern History*", New York: I. B. TAURIS